

International JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş

14.12.2022

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3463>

Published /Yayınlanma

31.01.2023

Research Article

Volume/Issue (Sayı/Cilt)-ss/pp

10(91), 242-252

ISSN: 2459-1149

Dr. Öğr. Üyesi Turan Özgür GÜNGÖR

<https://orcid.org/0000-0002-2236-7319>

Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kars / TÜRKİYE

Arş. Gör. Nur Hilal ELKILIÇ

<https://orcid.org/0000-0003-1737-1054>

Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kars / TÜRKİYE

GOTİK TÜRÜN UNSURLARI BAĞLAMINDA ANN RADCLIFFE'İN *THE MYSTERIES OF UDOLPHO* (UDOLF HİSARI) (1790) İLE HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR'IN *MEZARINDAN KALKAN ŞEHİT* (1929) ADLI ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI¹

COMPARISON OF ANN RADCLIFFE'S *THE MYSTERIES OF UDOLPHO* (1790) AND HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR'S *MEZARINDAN KALKAN ŞEHİT* (1929) IN TERMS OF GOTHIC ELEMENTS

ÖZET

Nitel bir araştırma olan bu çalışmada gotik üzerine kuramsal okumalar yapılarak birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak gotik türün tanımı, kapsamı ve gelişimi üzerinde durulmuştur. İngiliz Edebiyatı'nda ilk gotik eserler arasında yer alan Ann Radcliffe'in *Mysteries of Udolpho* (Udolf Hisarı) (1790) adlı eseri ile Türk Edebiyatı'nda Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mezarından Kalkan Şehit* (1929) adlı eserleri gotik unsurlar bakımında karşılaştırılmıştır. Ayrıca bu çalışmada farklı sosyo-kültürel ve inanç değerlerine sahip olan İngiliz Edebiyatı ile Türk Edebiyatı'na ait bu iki eserde gotik unsurlar bakımından farklılıklara ve benzer yönlere dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Bu konuyla ilgili daha önceki çalışmalarda buna benzer karşılaştırmalı bir çalışmanın yapılmaması bu çalışmayı özgün kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gotik, korku, gizem, Ann Radcliffe, Hüseyin Rahmi Gürpınar.

ABSTRACT

In this study, which is qualitative research, certain theoretical readings on gothic were carried out and the definition, scope, and development of the gothic genre were emphasized by making use of primary and secondary sources. Ann Radcliffe's work *The Mysteries of Udolpho* (1790), which is one of the earliest gothic works in English Literature, and Hüseyin Rahmi Gürpınar's work called *Mezarından Kalkan Şehit* (Martyr Rising from His Grave) (1929) in Turkish Literature were compared in terms of gothic elements. In addition, in this study, through studying these two works belonging to English and Turkish literature which have different socio-cultural and religious values, it was aimed to attract attention to the different and similar aspects that emerged in the reflections of gothic elements in both works. The fact that any similar comparative studies have not been carried out in the previous studies on this subject makes this study unique.

Keywords: Gothic, horror, mystery, Ann Radcliffe, Hüseyin Rahmi Gürpınar.

1. GİRİŞ

İngiliz Edebiyatı'nda Horace Walpole'un *The Castle of Otranto* (Otranto Şatosu) adlı eseri ile ortaya çıkan gotik edebiyata pek çok yazar eserleriyle katkı sağlamıştır. Clara Reeve, *Champion of Virtue; A Gothic Story* (1778) adlı eseriyle bu türün ilk kadın yazarı olarak dikkati çekmektedir. Gotik edebiyatın gelişimine katkı sağlayan bir başka kadın yazar Ann Radcliff'tir. Radcliff, 1790 yılında yazdığı *The Mysteries of Udolpho* adlı eseriyle bu türün öncü yazarları arasında yer almıştır. Orta Çağ gotik mimari tarzından ve romans tarzı eserlerden etkilenmiş olan Radcliff, bu eserinde gotik mimariye hem de romans tarzı eserlerde rastlanılan olaylara yer vermiştir (Hogle, 2002, s. 31; Özkaracalar, 2005, s. 19). Ayrıca Orta Çağ mimari yapısı ile korku unsurlarını harmanlayan Radcliffe, doğanın ürkütücü yanını sunarak, gotik bir atmosfer yaratmayı amaçlamıştır. Gotik türe katkı sağlayan bir başka yazar Matthew Lewis, *The Monk* (1796) adlı eseri ile şiddet, cinayet ve büyücülük gibi konuları korku unsurlarıyla

¹ Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Turan Özgür GÜNGÖR danışmanlığında, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülen, Nur Hilal ELKILIÇ tarafından tamamlanan "Ann Radcliffe'in Udolf Hisarı (1790) ile Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Mezarından Kalkan Şehit (1929) eserlerinin gotik unsurlar açısından incelenmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

harmanlamaktadır. Gotik geleneğine yeni boyutlar kazandıran bir başka yazar, bilim kurgu edebiyatının da öncüsü sayılan Mary Goodwyn Shelley'dir. Shelley'nin *Frankenstein* (1818) adlı eseri günümüzde önemini devam ettirmektedir.

1789 yılında başlayan ve 1799 yılına kadar devam eden Fransız Devrimi'ye birlikte Orta Çağ'dan geriye kalan kurumsal merkezlere güvenin azalmakta ve Fransız toplumunun daha seküler hale gelmesinin bir sonucu olarak Katolik mezhebi ülkede kültürel, politik ve sosyal önemini kaybetmektedir (Weight, 2017, s. 2). Fransız Devrimi ile gotik edebiyatı ilişkilendiren İsmayilov ve Sunal (2013, s. 201), gotik edebiyatı fantazi diyarında kurulu düzene şiddetli bir meydan okuma şeklinde ifade etmekte ve bütün Avrupa'yı sarsan devrimci şokların kaçınılmaz ürünü olarak tanımlamaktadırlar. Bu bakımdan kiliseye ve din adamlarına karşı olan güvensizliği gotik eserlerde görebilmek mümkündür.

İngiliz Edebiyatı'nda on sekizinci yüzyılın ortalarında popüler olan gotik tür, Türk Edebiyatı'nda etkisini daha sonraki dönemlerde hissettirmiştir. Bunun başlıca nedenleri arasında dini faktörler yer almaktadır. Bu durumu Yücesoy şu şekilde ifade etmektedir:

Hristiyanlık ve bu inancın doğaüstü yaratıklar, şeytan ve kötülük inancını ele alış noktasında İslam çizgiden farklı olan yaklaşımları ve Hristiyanlıkta var olan ve korkuyu sürekli diri tutan 'İlk Günah' inancı ile ilahî bir yaratıcının eseri olduğu için kutsal bir varlık olduğuna inanan ve dünyaya gelişinde kutsallığını zedeleyecek herhangi bir günahı taşımayan İslami anlayışın şekillendirdiği 'insanın kendi içerisinde çatışma doğuracak bir varoluş problemini yaşamaz (2007, s. 40).

Tuğcu'ya göre Türk romanında korku türünün Tanzimat Dönemi'nde hız kazanan edebiyatın yenileştirilmesi çabasından dolayı, erken dönemlerde ortaya çıkmamış ve bu bakımdan köklü bir geçmişe sahip olamamıştır (2008, s. 5). Ayrıca Tuğcu, Tanzimat Dönemi ile birlikte roman, tiyatro, gazete gibi yeni türlerin Türk Edebiyatı'na girmesinin ardından ele alınan konuların farklılaştığını ve bu farklılaşmalardan dolayı gotik türün Türk Edebiyatı'na girmesinin geciktiğini ifade etmektedir. Moran, o dönem romancılarının Batıdan aldıkları roman türünü savunduklarını ifade ederek, geleneksel romanı anlatılarına oranla gotik türü akıl dışı olaylara yer vermesinden dolayı ilkel ve çocuksu bulduklarını ileri sürmektedir (2018, s. 25). Her ne kadar bu ve buna benzer nedenlerden dolayı gotik türün Türk Edebiyatı'na girişini gecikmiş olsa da bu türün oluşum süreci devam etmiştir.

Türk Edebiyatı'nda bu yeni türün ortaya çıkmasında Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın önemli katkıları olmuştur. Moran, ilk gotik örneğinden önce Ahmet Mithat'ın cinli perili anlatılarla inanılan hurafeleri alaya alıp eleştirmesi gibi, ilk gotik türde yazar olan Hüseyin Rahmi Gürpınar da eserlerinde cinli, perili olguların gerçeği yansıtmadığını belirtip ders vermek amacı gütmesiyle her ikisinin de amacının ders vermek olduğunu savunmaktadır (2018, s. 64). Bu fikri Türkes'in ifadelerinde yer verdiği gibi (Akt. Özkaracalar, 2005, s. 62), kullanılan unsurların doğaüstü varlıklara olan inancın alaya alınması için birer araç olduğu düşünülerek desteklenmektedir. Bahsedilen durumlarda yazarın gotik unsurları kullanarak topluma doğaüstü olanın gerçek olmadığını yansıtmak için kullanılan bir araç olduğu ifade etmektedir. Gürpınar'ın eserlerinde doğaüstü olaylar, karakterler, mekânlar birer araç olmaktan çıkarak, romanın ana unsurları haline gelmektedir.

Duvarcı'ya göre, Gürpınar *Cadı* (1912), *Gulyabani* (1915) ve *Mezarından Kalkan Şehit* (1929) adlı eserleriyle gotik romanın gelişimine katkı sağlamaktadır (2005, s. 130). Gürpınar, Halk Edebiyatına has bir karakter olan Gulyabani ile Anadolu gotiğinin² oluşumuna öncülük etmektedir. Yalnızca Halk Edebiyatı'na özgü karaktere değil, aynı zamanda Batı Edebiyatlarına özgü karakterleri de kullanan Gürpınar, cadı karakteri ile Türk gotik anlatı geleneğine katkı sağlamaktadır. Gürpınar'ın yanı sıra Cemil Cahit de *İkiz Şeytanlar ya da Kan İçen Hortlak* (1931) adlı eserinde vampir karakteriyle Türk Edebiyatı için gotik roman karakterine katkı sağlamaktadır.

2. ROMANTİSİZM ve GOTİK EDEBİYAT

1780'de Fransız Devrimi'nin etkisiyle başlayan Romantizm, on dokuzuncu yüzyılın başlarında zirveye ulaşmıştır. On sekizinci yüzyılın sonlarında bir grup Alman yazarın, Romantizm sözcüğünü Klasisizm'in karşı savı olarak kullandıkları bilinmektedir (Göktepe, 2020, s. 46). Klasisizm, bireyin akıl ve düşünce sistemini temel alırken, Romantizm bireyin iç dünyasını, coşku ve hayal gücünü ortaya çıkarmaktadır. Romantik dönemde insan, evrensel uyumun bir parçası olarak kabul edilmektedir

² Korku edebiyatı kendi seyrinde devam ederken günümüzde yeni bir alt türe kavuşmuştur. "Anadolu gotiği" adını verebileceğimiz bu alt tür hem önceki alt türlerin birçok özelliğini taşımakta hem de kendine has orijinal yenilikler içermektedir (Uğur, 2019, s. 337).

(Fairchild, 2021, s. 21). Bu bağlamda Tully’ye göre insan, doğa ile etkileşim içindedir (2006, s. 729) ve Kınay’ın da belirttiği gibi yaşamda, düşüncelerde ve doğada genelleşmiş olan olguların akıl ve mantık ile değil duygu ve heyecanla anlaşılması gerekmiştir (1993, s. 157). Bireyin iç dünyasına yoğunlaşan Romantikler, daha sonraları tıpkı doğa gibi insanın da sadece iyi yanının olmadığını karanlık ve kasvetli yönlerinin de bulunduğunu fark etmişlerdir. Tokiz, insanın gölgede kalan tarafının Kara Romantizm terimini doğurduğunu ve “Dark Romanticism” diye adlandırılan kavramın ilk olarak Mario Praz’ın *The Romantic Agony* (1933) isimli eserinde geçtiğini ifade etmektedir (2018, s. 59). Kara Romantizm’e göre hem doğa hem de insanın iç dünyası gizemli ve korkutucudur. Doğanın ve insanın iç dünyasının bu korkutucu yanını yansıtabilmek için edebiyatı bir araç olarak görmüşlerdir. Bu bakımdan yazarlar eserlerinde kasvetli, ürkütücü ve merak uyandıracak mekanları bilinçli olarak seçerek okuyucuyu etkilemeyi amaçlamaktadır.

3. HORACE WALPOLE’UN *UDOLF HİSARI* VE HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR’IN *MEZARINDAN KALKAN ŞEHİT* ADLI ESERLERİNDE GOTİK UNSURLAR

Horace Walpole’un *Udolf Hisarı* ile Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın *Mezarından Kalkan Şehit* adlı eserlerinin gotik unsurlar bakımından farklı ve benzer yönlerinin ele alınmasından önce, her iki eserin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından çalışmamızın bu bölümünde her iki eser hakkında kısa bilgi verilecektir.

Udolf Hisarı adlı eser, Orta Çağ mekânları, doğaüstü karakterleri ve esrarengiz olayları konu aldığı için gotik türün önemli bir örneği olarak kabul edilmektedir. Bu eser, Fransa’nın Garonne Nehir kıyısında bir şatoda yaşayan, bilim, felsefe gibi konulara meraklı olan Emily ve ailesinin sıradan yaşamlarının anlatılmasıyla başlar. Bu sıradan yaşam romanının baş kahramanının annesinin hastalanıp ölmesiyle devam eder. Annesinin ölümünün ardından babasını yalnız bırakmak istemeyen Emily babasının davranışlarında tuhaflıklar sezinlemeye başlar. Başka bir kadının resmine bakıp ağlaması ve bu resmi gizli bölmeye koyması Emily’yi meraklandırır. Günler sonra Emily’nin babası Saint Aubert’te kötü bir hastalığa yakalanır. Doktorlar üzüntü duymaması gerektiğini ve kafasını meşgul etmesi gerektiğini söyleyerek uzun, dinlendirici bir seyahat yapmasını önerirler. Yaptıkları seyahat esnasında saz ve şarkıların olduğu sesler işitirler ve köylülere bu seslerin nereden geldiğini sorarlar. Köylüler, bunların Markiz’in ölümünden itibaren duyulduğunu ve bir kişinin ölümü yaklaşık bu seslerin köyü kapladığını ifade ederler. Yaptıkları seyahat boyunca bazı garip olaylar peşlerini bırakmaz. Annesini kaybeden Emily kısa bir süre sonra babasını da kaybeder. Yalnız kalan Emily, Valancourt ile evlenmek ister fakat önceden evlenmelerini olumlu karşılayan halası, Montoni adlı adamla tanıştıktan sonra düşüncesini değiştirir. Montoni kısa bir süre sonra hem Emily’yi hem de Emily’nin halasını eski bir şatoya götürerek burada yaşamlarına devam etmelerini sağlar. Yaşanılan garip ve korkutucu olaylar Udolpho adı verilen bu şatoya gelmesiyle başlar. Gizli geçitlerin, tuhaf olayların olduğu şatoya uyum sağlayamayan Emily, Valancourt’u hatırlar, teyzesini de alıp bu şatodan kaçmak istemektedir. Montoni’nin esareti altında olan teyzesi için zaman tükenmiştir. Kendini kurtarmak için birçok yolu deneyen Emily şatodan kaçır. Balc adlı başka bir şatoya sığınır. Bu şato onca gizemin kalkmasını sağlayan bir perde gibidir. Babasıyla yolculukları sırasında adını duyduğu Markiz’in bir genci sevdiği fakat başka biri ile evlendirildiği ve intihar ettiği anlatılır. Aydınlığa kavuşulan kısım ise Markiz’in resmini gösteren hizmetçinin Emily’nin Markiz’e benzetmesiyle Emily’nin gerçek annesinin Markiz olmasıdır. Görüldüğü gibi gotik türde yazılan bu roman Emily karakteri üzerinden okuyucuya korku, gerilim ve merak duygularını uyandırmıştır.

Mezarından Kalkan Şehit adlı eserde ise ölen birinin mezarından kalkması düşüncesiyle okuyucuya merak ve korku unsuru uyandırılmaktadır. Eserin başkahramanı Şevki şehirli rasyonalist düşüncelere sahip biri olarak okuyucunun dikkati çekmektedir. Karakter tuhaf olan görülen olayları mantık çerçevesinde açıklayarak, okuyucunun akla mantığa uymayan durumlar karşısında rasyonalist yorumlar yapmasında yardımcı olmaktadır. Uğur’a göre Türk romanında rasyonalist kişilerin büyük kısmının şehirli, okumuş, akılcı değerlendirmeler yapan dolayısıyla doğaüstü güçleri kabul etmeyen kişilerdir (2019, s. 10). Rasyonalist değerlendirmeler yapan baş kahraman, şehrin karmaşıklığından bıkmıştır ve bu karmaşıklıktan uzaklaşmak için arkadaşının köydeki köşkünde kalmaya karar verir. Köşkün yakınlarında başka bir köşk daha bulunmaktadır ve bu köşk köylüler tarafından “cinli” ya da “perili” olarak adlandırılmaktadır. Köylüler bu köşte pek çok doğaüstü olaylar olduğunu iddia etmektedirler. Zamansız okunan ezanlar, ağıtlar, görüldüğü insanları büyülediğine inanılan peri kızı gibi pek çok tuhaf durumla ünlenen bu köşkü merak ederek bu köşke gider ve kısa bir süre sonra ev sahibine âşık olur. Bu peri kızı olarak bilinen kızla evlenir. Köy halkı Şevki’nin de büyülendiğini düşünerek köşkün lanetini bir kez daha kabullenmiş olurlar. Şevki bu kızda herhangi bir olağanüstülük olmadığını ve yaşadıklarının

normal bir hayat olduğunu okuyucuya anlatır. Fakat bir gece şehidin bahçede babaannesiyile konuştuğunu duymasının ardından rasyonalist düşünce yapısına sahip olan ve köylülerin anlattıklarına inmayan Şevki, yaşadığı karmaşayı ve bulunduğu durumun tuhaflığını çözmeye çalışır. Şehidin gerçekten gelip gelmediğini anlamaya çalışır. Bu duruma mantıklı bir açıklama bulabilmek ümidiyle şehidin arkasından gider. Kısa bir kovalamacanın ardından elde edebildiği tek şey sadece birbiri ardına sorulan ve çözülemeyen sorulardır. Uzun bir süre sonra köpek ağzında bir not getirir ve bu not ile sır perdesi aralanır. Aslında gelen kişinin şehit değildir. Şehide tıpatıp benzeyen asker arkadaşı olduğu ve şehitle bu kişi arasında yapılan bir anlaşmaya göre, kim ölürse diğerinin ailesinin rahatlatmak için gideceğine söz verdikleri anlaşılır. Korkutucu, tuhaf, insan zihnini zorlayan tüm olaylara rağmen karakterin bahsedilen rasyonalist düşüncesi desteklenmiş olur.

3.1. Gotik Edebiyatta Mekân Algısı Üzerinde Kara Romantizmin Etkileri

Koçsoy'a göre "korkutucu tarzdaki hislerin anlatılabilmesinin en iyi yollarından biri, kullanılan mekân tasvirleridir" (2010, s. 92). Dolayısıyla okuyucuda bırakılmak istenen gerilim ve korkunun en iyi temsilcilerinden birinin seçilen mekanlar olduğu söylenilebilir. Karanlık Romantiklerin gördüğü doğanın korkutucu yanını yansıtmak isteyen yazarlar, korku unsuru oluşturabilecek ya da tekinsiz hissettirebilecek ortamları hazırlamışlardır. Bu bakımdan kahramanın tekinsiz bir durumla karşılaşabilmesi için toplumdan soyutlanmış bir ortam yaratılmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Radcliffe'in *Udolf Hisarı* Eserinde Mekan Algısı

Radcliffe de okuyucuyu ve kahramanı yalnız bırakabilmek için toplumdan uzakta, yalnızlıkla tedirginlik içinde bulunulan bir ortam yaratmıştır. Radcliffe'in eserinde rasyonalist bir düşünce tarzını benimsemiş olan başrol karakteri Emily, böyle tekinsiz ve soyut bir ortamın sağlanabilmesi için, kendi ülkesinden ayrılmak durumunda kalan bir karakter olarak aktarılmıştır. Doğduğu ve büyüdüğü aynı zamanda kendisi için güvenli bir yer olan Fransa'dan uzaklaşıp İtalya'ya götürülen Emily artık yalnızdır. Emily için İtalya'nın bilinmez bir ülke olması gibi, İngiliz Edebiyatı'nın ilk gotik romanlarında da seçilen ülkeler oldukça uzaktır. Abrams & Harphama'ya göre bazı yazarlar hikayelerini Orta Çağ'da kurarak Walpole'un örneğini takip ederken, diğerleri onları özellikle İtalya veya İspanya'da Katolik bir ülkede kurdular (2013, s. 152). Benzer şekilde, Ousby'nin Gotik romanları genellikle geçmişte ve yabancı ülkelerde, özellikle de Güney Avrupa'nın Katolik ülkelerinde geçmektedir (1996, s. 163).

Radcliffe'in İtalya'yı seçmesini Botting, yazarın Katolikliğin batıl inancın, keyfi gücün ve tutkulu aşırılıkların Güney Avrupa ülkelerinde daha çok kullandığını düşündüğünden kaynaklanabilir şeklinde yorumlamaktadır (1996, ss. 63-64). Botting, Katolik ve Protestanlık arasındaki bu anlaşmazlığın Radcliffe'i etkilediğini ifade etmektedir. Urgan da Radcliffe gibi yazarların farklı Avrupa ülkelerini gotik eserlerde kullanma amacının İngiltere gibi uygar bir Protestan topluluğuna bu anlatılan türlerin yakışmayacağını düşünmesinden kaynaklandığı ifade etmektedir (2016, s. 856). Büyük yerleşim yerlerinden küçük ve toplumdan izole edilmiş yerlere gelen maddeci ve tıpkı Emily gibi rasyonalist düşünce yapısına sahip Şevki de benzer amaçlara sahip bir karakterdir. Uğur taşra şehirlerinin ve özellikle de köylerin yalıtılmışlık duygusunun verileceği yerler olduğunu ifade etmektedir (2019, s. 340). Böylece Şevki'nin köye göç etmesinin sebebi açıktır. Bu durum Türkes'e göre ise; merkezin çevreyi yuttuğu ve unuttuğu günümüzde, taşranın edebiyatta ve medyada bir yer bulabilmesi ancak uzaklık ve ürkütücülüğüyle, normal dışılığıyla ya da oryantalist imgeleri besleyen otantik figürleriyle yansıtılabildiğidir (2005). Gürpınar, Şevki'nin köyle ilgili ilk izlenimlerini anlatırken yıkıntılı, tozlu ve ısırganlı mezarlık (1973, s. 13) gibi sıfatları kullanmaktadır. Bu şekilde tekin olmayan, bakımsız ve izole olmuş bir köy algısı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu ilk izlenim okuyucunun da köyün durumunu merak etmesine ve gözünde canlandırmasına neden olur.

Toplumdan soyutlamak için kullanılan uzak mekanlar yalnızca mekan olarak değil mimari olarak da tercih edilmiştir. Radcliffe'in eserinde Orta Çağ'ın mimari yapısının kullanıldığı dikkat çekmektedir. Yazarlar eserlerinde bu gotik havayı Orta Çağ mimarisine harmanlayabilmek için kaleler, manastırlar, kiliseler ve katedraller gibi devasa yapıları kullanmışlardır. Orta Çağ'da yücelik ile bağdaştırılan bu yapılar insanların ne kadar aciz bir varlık olduğunu hatırlatmasıyla ve dini kurumların yüceltilmesiyle gözler önüne serilmiştir. Orta Çağ'da ki bu etkiyi romanlarında da göstermek isteyen yazar, Orta Çağ'ın mimarisini okuyucunun gözünde canlandırabilmesi için şu şekilde betimlemiştir: 1584 yılında, Garonne Nehri'nin hoş kıyılarında, Gascony eyaletinde, pencerelerinden nehir boyunca uzanan Guienne ve Gascony'nin pastoral manzaraları, bereketli ormanları ve zeytin ağaçları görünen Monsieur St. Aubert Şatosu duruyordu (Radcliffe, 2019, s. 2). Emily ve ailesinin beraber zaman geçirdikleri şato dışında birde nehrin kıyısında bulunan küçük bir köşk vardır.

Eserin girişi itibariyle korkutuculuğunun ve ihtişamının okuyucuyu etkilemesi amacıyla şato karanlık selvilerin arasında tasvir edilmiştir. Bizim şu gotik tarzı mimarisindeki ağır ve kaba binalar için o fidanlar değersizdir (Radcliffe, 2015, s. 27). (...) Gotik tarzı mimarisinde yapılmış kadim bir dinlenme salonuna kadar götürdü onları (Radcliffe, 2015, s. 45). Gotik tarzda Orta Çağ mimarisi denilince akla gelen sivri çatılı binalar, kemerler, burçlar, uçan payandalar ve gökyüzüne uzanan devasa yapılarıdır. Bu mimari tarzın tüm ihtişamını göstermek için ise şato, kale, manastır gibi binalarda tıpkı nasıl Orta Çağ'da payandalar, kemerler ve burçlar ile gotik yapıların dengesi, ihtişamı desteklenmişse, bu gotik eserde de betimlenen Orta Çağ mimari ile okuyucuya verilen korku, gerilimin dengesi desteklenmiştir. Özellikle tavandaki kemerlerden sıklıkla bahseden Radcliffe, “Şu taşlara baksanız ne kadar büyük zahmetle yontulmuşlar. Devler yapmışlar zannedersiniz. Evet, bu şato devler için yapılmıştır. Tavandaki kemerleriyle salondan ziyade bir kiliseye benzemiştir” (Radcliffe, 2015, s. 186) sözleriyle eserde gotik atmosferin sağlanması için mekân unsuruna sıklıkla başvurmuştur. Yazar, şatonun içinde bulunan kemerlerin Orta Çağ mimarisini yansıttığını yanı sıra, gizli kemer anahtarlarının gizemli olduğunun vurgulanmasıyla da herkes tarafından bilinmeyen bir yönünün olduğunu okuyucuya sunarak merak duygusu uyandırmak istemiştir: “Bunu ben de sordum. Meğer avludan bu tarafa yol verecek bir gizli kemer kapısının anahtarı kendisindeymiş. O yoldan gelecek. Bir de şatonun bu tarafına nöbetçi konulmuyormuş. Batı tarafındaki burcun yüksek duvarları o tarafı muhafaza etmekte yeterliymiş” (Radcliffe, 2015, s. 271).

Orta Çağ'da farklı gotik tarzlarla yapılmaya başlanılan ve dönemin gotik mimarisine öncülük eden manastırlar ve kiliseleri mekân olarak tercih eden Radcliffe, Orta Çağ'ın ihtişamlı manastırlarının yanı sıra bu manastırların harap olmuş, terk edilmiş yanını da okuyucuya sunmuştur. Burada ki genel gayenin Protestanlık ve Katolik arasındaki çatışmanın temsili olduğu düşünülebilir, bu durumu Romantizm Döneminin sonları Protestanlık ve Katoliklik arasındaki çatışmanın en yüksek olduğu dönemi olarak ifade eden Yazıcı, Katolik ülkelerin batıl inanç, gaddar güç ve tutkulu aşırılıkla ilişkilendirildiği için bir eleştiri niteliğinde eserlerde kullanıldığını ifade etmektedir (2018, s. 13). Dolayısıyla Radcliffe'in de manastır ve kiliselerin harap olduğunu okuyucuya sunarak Katolikliğe bakışını mimari yapıyla ilişkilendirdiği düşünülmektedir. Kilisenin mutlak gücünün yansıtılması ve toplumu bu kurumların himayesi altında yönetebilmesi Kümbet'e göre, tıpkı kilisenin toplum üzerinde ki gücünü ifade ettiği gibi Montoni'nin toplam gücünü ve egemenliğini ifade ederek okuyucunun hem mimari yapıdan hem de bu mimari yapının sahibi olarak bilinen Montoni'den korkması hedeflenmiştir (2018, s. 88). “Çan seslerini etrafa saçan manastırı gördüler. Gotik tarzı mimarisinde yapılmış olan kapısına kadar gidip çaldılar” (Radcliffe, 2015, s. 66). Mekân olarak tercih edilen katedral, manastır ve kiliseler Hughes'e göre de Gotik türde yazan yazarlar tarafından, modern kurumlara yapılan eleştiri ve kişilerin bu kurumlara karşı güçsüzlüklerini yansıtabilmek adına kullanılmıştır ve kaleler, manastırlar, engizisyon odaları mekân olarak tercih edilmiştir (2013, s. 47). Dolayısıyla Orta Çağ mimari yapısının eserde kullanılmasının amacının kurumlara olan eleştiriye yansıtmak olduğu düşünülürken aynı zamanda yazarın, insanların bu kurumlar altında ezildiğinin de göstergesi olmuştur.

3.1.2. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Mezarından Kalkan Şehit* Eserinde Mekan

Türk Gotik romanlarında mekanlar ise dini amaç için kullanılan ilahi güçten ya da kurumlardan korkulan değil, müstakil konutlar ve izole edilmiş köşklere. Ayrıca bu köşklere muhakkak lanetli, cinli (Gürpınar, 1973, s. 22) , uğursuz (Gürpınar, 1973, s. 52) veya perili olarak bahsedilir. Türk Gotik romanında kullanılan perili köşk ya da ev Koçsoy'a göre artık arketip bir özellik kazanmış mekandır. *Mezarından Kalkan Şehit* romanında Kadri'nin Şevki'yi misafir ettiği köşk ve köyün içinde bulunan herkesin korkuyla bahsettiği perili köşk bu bilgiyi destekler niteliktedir (2010, s. 95). Eserde bu binalardan bahsederken yazarın “Yapı, konuttan çok bir kaleye benziyor.” (Gürpınar, 1973, s. 18) cümlesinde kullandığı kale, şato gibi ifadeler ise bu yapıların okuyucuya ihtişamlı görünmesine ve okuyucunun bu ihtişamdaki korkmasına sebep olur.

Öte yandan korku ve tekinsizlik denildiğinde şüphesiz ilk akla gelen mekânlardan biri, belki de ilki mezarlıklardır (Akmaz, 2019, s. 458). Bram Stoker'ın Drakula'sındaki korkutucu mezarlıkların, Edgar Allan Poe'nun öykülerinde bilinmeyen ve anlaşılmayan hayaletler, karanlık malikâneler ve mezarlıklar Gotik türde kullanılan vazgeçilmez mekânlardan bazılarıdır. Mimari ve doğa ile mekân unsurunun korkutuculuğunu sağlayan yazarlar, yaşamın olağan bir sonu olan fakat bilinmezliklerle dolu çoğunlukla merak ve korkunun egemen olduğu mekânlardan biri olan mezarlığı okuyucuya ölümü hatırlatmak amacıyla kullanmıştır. Emily'nin bilinmezliğe olan yolculuğunun duraklarında biri olan mezarlık, teyzesini bulmaya yardım edileceğini zanneden Emily'nin açık mezardan geçmesiyle mekân unsuru olarak yerini almıştır:

Emily, belirsiz ışık parıltılarıyla, yeraltında açılan demir kapıların ötesindeki tonozları ve onun yanında, açık bir mezarı çevreleyen toprak yığınlarını gördü. Böyle bir mezar, böyle bir yerde, onu rahatsız etti; ama şimdi anlık şok oldu, bu mezar talihsiz teyzesinin mezarıydı ve hain Barnardine kendini yıkıma sürüklüyordu (Radcliffe, 2019, s. 313).

Mezarlık kavramı ölümlerin bulunduğu yer olması, yaşamın son bulunduğu ve belirsizlikle dolu bir yer olduğu için insanları zihinsel olarak etkileyen bir mekân olduğu söylenebilir. Spooner'e göre gotik türde ön planda tutulan unsur mekân olsa da aslında yansıtılmak istenilen insan ve insan zihnidir (2006, ss. 17-18). Emily'nin bir bilinmezlik içinde kaybolması ve olayları anlamlandıramaması ise bu karanlık zihnini ve mezarlığı bir araya getirmiştir. Tıpkı Radcliffe'in Mezarlığı mekân unsuru olarak kullanması gibi *Mezarından Kalkan Şehit* romanında Gürpınar'ın da köyün çevre tasvirlerini yaparken köyün tam ortasında bulunan mezarlıktan bahsetmesi rastlantısal değildir. Ölümü hatırlatan bu mekânın romanın başlığında bile kullanılması ise okuyucuda korku duygusunu en baştan sağlamıştır. Karataş, ölen kişilerin bir zamanlar aramızda olduğunu hatırlatmak, ölümün hayatın dışında değil, aslında tam ortasında olduğunu göz önüne sermek için köylerde bulunan mezarlıklar köyün dışında değil, tam ortasında konumlandırıldığından bahsederek romanda geçen mezarlığın yalnızca kurguda değil gerçekte de köyün yakınlarında bulunduğunu ve insanlara ölümü hatırlattığını vurgulamıştır (2018, s. 98). Mezarları uzaklara, görünmez yerlere götürmekle ölümden kaçılmaz (Gürpınar, 1973, s. 14) yargısı bu bilgiyi destekler niteliktedir. Mezarların köyün ortasına konumlandırılması yazarın korku unsurunu kolayca okuyucuyla buluşturmasını sağlamıştır. Her gün bu mezarlarla karşılaşan köylüler gibi okuyucu da ölüm kaygısı ile yüz yüze gelmektedir, bu kaygı ise beraberinde varoluşsal kaygıyı getirmektedir. Ölüm varoluşun bilinmez bir sonu ya da başlangıcı olarak düşünülmektedir. Bilinmezlik kaygı durumu ise ölümden ve ölümün korkutucu meskeni olarak kabul edilen mezarlıklardan korkma duygusunu beraberinde getirir. Çoğunlukla bakımsızlığı ile ön plana çıkan mezarlıklar atmosferin ürkütücülüğüne katkı sağlamıştır. Gürpınar'ın eserinde geçen mezarlıkta verilen bilgileri destekler niteliktedir: “Burası yolsuz, patikasız, sık, yırtıcı bir çalılık. Her adımda oramız buramız dikenlerin iğneleriyle deliniyor. Kimi kez ayaklarımızın rastladığı seyrek ve toprakla bir olmuş düzensiz iri taş parçaları buranın bir mezarlık olduğunu güç anlatabiliyor” (Gürpınar, 1973, s. 84). Romanda sıklıkla ön planda tutulan siyah panter isimli köpeğin korku ve kaygıyı sembol eden mezarlığı kazması ise okuyucuda korku ve merak duygularını uyandırmaktadır. Ana kahramanın kazılan mezarın ölüyü rahatsız edeceği endişesine kapılması bir yandan da şehidin kokusunu alan köpeğin burada herhangi bir delik bulabileceği ve bu delik sayesinde dünyaya gelip gelemeyeceği merakıyla bütünleşmesi eserde merak unsurunun ön planda tutulmasına katkı sağlamıştır. “Panter, siyah başını karanlığa daldırıp çıkararak sonsuz bir telaşla ve korkunç bir homurtuyla bir mezar kazıyordu.(...) kim bilir kaç yıllık istirahati bozulan bir ölünün kemikleri dışarı saçılacaktı (...). Bu çukur Rahmetli Şevket beyin dünyaya çıkıp gezinmek için kullandığı bir delik midir? ” (Gürpınar, 1973, s. 87) Mezarlığın, yaşanan dünya ile ölümden sonra gidileceğine inanılan boyut arasında bir portal görevi olup olmadığını sorgulayan Şevki, okuyucuya ölünün mezarlık aracılığıyla dünyaya gelip gelemeyeceği merakını uyandırmıştır. Ölen kişinin bahsedilen portal aracılığıyla gelip gidebileceği, seyahat edebileceği fikri okuyucuda gerilim duygusu uyandırır. Olayların korkutuculuğuna katkı sağlayan mekânlar Ozores'a göre yalnızca eylemin gerçekleştiği yer değil, içinde yaşadığı coğrafi alan da etkilidir (2016, ss. 21-22). Bahsedilen açıklamaya destek olarak Emily'in Udolpho giderken kullanılan doğa betimlemeleri gösterilebilir: “Bir müddet gittikten sonra yolcular Ape'nin dağlarına tırmanmaya başladılar. Yolları büyük ve iri çam ormanlarıyla kaplıydı, bu ormanın yolun geçtiği yerdeki kocaman uçurumları seyrettiklerinde kızın ormanın korkutuculuğu ve dağların yüceliği karşısındaki korkusu çoğalıyordu” (Radcliffe, 2015, s. 180). Ape dağlarının korkutuculuğundan ve kocaman uçurumlarından bahseden Emily için bir bilinmezlik yolculuğunun başladığı görülmektedir. Kullanılan mekânlarla bu bilinmezlikten korktuğu ve tekin olmayan bir yere gittiği olgusu okuyucuya yansıtılmıştır. Botting'e göre bu korkutucu coğrafi özellikler çoğunlukla uçurumlar, dağlar, vadiler ve perili mağaralar olmuştur ve bu mekânlar karakter izolasyonu için elverişlidir (1996, s. 28). Udolpho Hisarına giden yolun bahsedilen mekanlardan geçmesi ve yazarın Emily'i yalnızlaştırması ise izolasyon fikrini destekler niteliktedir: “Valee'ye giden yol Pyrenees dağlarının o kadar sarp yerlerinden geçer ki dünya kurulduğundan beri oralardan hiç araba geçtiği yoktur” (Radcliffe, 2015, s. 453). Korkutmak, okuyucu germek, karakterin yalnız hissetmeni sağlamak için tek yöntem karakteri ve mekânı izole etmek değildir ayrıca orman da mekan olarak kullanılır. Burke'nin yücelik kavramında (Burke, 2005) anlatıldığı gibi bir mekânın tıpkı okyanus gibi uçsuz bucaksız oluşu insanın sonunu bilemediği, göremediği ve tehlikelere karşı savunmasız olduğu bir ortamdır. “Her iki tarafta Pyrenees dağının görkemli zirveleri ortaya çıktı, ışıkların yüzeylerine düştüğünde görünüşü her an değişen muazzam mermer kayaları görüldü; Bazı tepeler sadece karlı

noktalar sergilerken, alt dikliktekiler neredeyse her zaman vadiye kadar uzanan çam, karaçam ve meşe ormanlarıyla kaplıydı” (Radcliffe, 2019, s. 49). Tıpkı Radcliffe gibi uçsuz bucaksızlığını ele alarak bu bağlamda yüceliğini ve ürkütücülüğünü mekân olarak kullanan Gürpınar da mekan olarak ormanı tercih etmiştir.

Oradaydım. İçimizde ağır yaralılar var. İnliyorlar. Konağımız bir orman eteği... Kuzey rüzgârının hırçınlığından biraz korunmuşuz. Ormanın ileri kesiminde fırtınanın sertliğinden bir ağaç adeta canlı bir yaratık gibi ıslık öttürüyor (...) Islak bir toprakta yatıyoruz. Vakit gece yarısını biraz geçiyor. Yaralılardan birinin delik değiş gövdesinden ruhu uçtu (Gürpınar, 1973, s. 163).

Savaş sırasında yaşanan ağır yaralıları ve ortamdaki kaosu anlatmak için yapılan betimlemelerin yanı sıra şehit olanların ruhlarının göğe yükselmesi de betimlenmiştir. Tüm bu anlatılar ile amaç yaşanan kaosu okuyucuyu etkilemesidir ayrıca okuyucuya mekânı daha iyi tasvir edebilmek için kullanılan ormanın yüceliği ve esen rüzgârın hırçınlığı ile eserin korku ve gerilim duygularını barındırdığını söylemek mümkündür.

3.2. Radcliffe ve Gürpınar’ın Eserlerinde Karakter Yapıları

Gotik türde kullanılan farklı mekanlar korku, merak ve gerilim duygularının sağlanması için birer araç olmuşlardır. Fakat tek başına kullanılan mekan olgusu istenilen duygular için yeterli değildir. Yazarlar aynı zamanda karakter yapısını da sıra dışı kullanmayı tercih eder. Doğaüstü karakter kadrosuna yer veren yazarların amacı sıradan karakterlerin, halktan olan kişilerin doğaüstü olarak adlandırılacak karakterlerle nasıl savaşaacağını bilmediğinden korkması ve gerilmesi, bu duygularında okuyucuya geçmesini sağlamaktır. Doğaüstü olarak bilinen canavar, cadı, peri gibi karakterlere gotik türlerde sıklıkla rastlanır. Yumuşak, Gotik eserlerde ölümle ilintili olarak çoğu zaman korku duygusunu ön plana çıkaran hayalet ve vampir gibi karakterler görüldüğünü ifade etmiş ve Gotik romanlarda bulunan bu doğaüstü karakterler özellikle kadın karakterlerin ve rasyonel bir düşünce tarzını benimsememiş kimselerin hayal görme durumundan kaynaklandığını belirtmiştir (2013, s. 136) . Bu durum romanda tesadüfi gibi görünse de yazarın toplum ile doğrudan bir etkileşim içinde olduğunu ifade eden Craig, spiritüalizm olarak bilinen doğaüstücülük bu bağlamda edebiyatta merak edilen ve incelenen bir terim olduğunu belirtmiştir (2012, s. 1). Başka boyutlardan geldiği düşünülen varlıklar hakkında bilinmezlik içinde olan insanoğlu varsayımlar üzerinden bu doğaüstü karakterleri edebiyata aktarmışlardır.” Bazı geceler o topun yanında da bazı hayaletlerin görüldüğü söylenir” (Radcliffe, 2015, s. 209). Hizmetkârın çoğu defa hayaletle karşılaşması Liktor’un da bahsettiği gibi Gotik romanlarda görülen bu doğaüstü varlıkların özellikle kadınlar tarafında görülüp korkutulması ataerkil toplumdaki kadının üstünde kurulan toplumsal cinsiyet baskısı olarak ele alan bir metafordur (2016, s. 149). Craig, bahsedilen durumun kamusal, sınıfsal statü ve içsel, özel meselelerin birleşiminin de olduğunu vurgulamıştır (2012, s. 2). Romandaki hizmetkârın, roman kahramanı Emily’nin hayaletlerden korkması dönemin kadınlar üzerindeki baskısının ve eğitim düzeyinin verdiği durumdan olduğunu ifade etmek için kullanılmış bir metafor olduğu düşünülebilir.

Yıldızların soluk olduğu bir Alacakaranlık, ne olduğunu ayırt etmesine izin vermedi; ama onun bir nöbetçi olmadığına karar verdi, ışığını odanın uzak bir kısmına götürdü böylece baktığı şey onu fark etmeden kaçabilirdi. Aynı nesne tekrar ortaya çıktı. Sur boyunca Emily’nin penceresine doğru ilerledi (Radcliffe, 2019, s. 322).

Brakovska hayaletler ormanlarda ve ıssız köylerde yaşayan ve çocukları kaçırıp ve insanlar için tuzak kuran gizemli, korkutucu yaratıklar olduğunu ifade etmiştir (2013, s. 183). Bu yüzden şatonun birçok yerinde hayalet karakterine sıklıkla yer verilmiştir. Tekinsiz olarak görülen şatoda tekinsiz karakterlerin olabileceği düşüncesi okura korku uyandırmıştır:

“Dağınık düşünceleri ona bazı olayları hatırlatmak için geri döndü, geri adım attı. Hayaletin kolunu sallayan hareketini algıladı, sanki onu çağırıyormuş gibiydi ve ona bakarken, korku içinde donakaldı ” (Radcliffe, 2019, s. 333). Kutsal kitaplarda konu edilen cin, şeytan, lanet gibi unsurların insanlara korku duygusu aşıladığı ve bu duyguyu yansıtabilme için yazarlarında kutsal kitaplarda geçen bu doğaüstü varlıkları kullanmasıyla korkutma amacı güttükleri görülmektedir: “Bu eski şato kim bilir ne kadar cinler, periler, tılsımlar, şeytanlar dolu olduğunu düşünerek korkuyordu. (Radcliffe, 2015, s. 182) (...) Cinin şeytanın boğazına sarılmak mümkün mü, ömrümde benzerini iştmediğim bir ses, insan sesine benzemiyordu (Radcliffe, 2015, s. 303). Şeytan, hayalet gibi doğaüstü olarak kabul edilen karakterlerle

başkahramanın mantıksal düşünüşünü yerle bir eden yazar, bu karakterler üzerinden romanın korku yönünü ön planda tutmayı amaçlamıştır.

Gürpınar'ın eserinde de yer alan cin karakteri insanların üzerinde büyük etkilerinin olduğuna inanılan, musallat olan, rahatsız eden bir karakter olarak anılmaktadır. Gürpınar'ın eserinde şehir hayatından gelen Şevki akılcı bir özelliğe sahipken, doğa ile iç içe olan köy halkı batıl inançlara sahip, çabucak korkabilen karakterlerdir. Köylü halka göre cinli olan mekânlarda yaşayan ya da bu mekânların yanında bulunan insanlara göz ile görünmeyen varlıklar musallat olur. Duvarcı (2005, s. 132), cinli olarak düşünülen mekanların halkın doğaüstü varlıkların insanı çarpacağına, ağzını, yüzünü egeceğine inandığını ifade ederek bu mekânların, uzak durulması gereken tekinsiz yerler olduğuna inanıldığını aktarmıştır: “Oraya cinli köşk derler, o taraftan gece kimseye geçmeye cesaret edemez. Duvarına sürünen insanlar değil, hayvanlar bile çarpılır (...) Bu yıl Cinli Köşk, iki koyunla bir keçiyi yuttu. Orada dolaşan yaşlı bir dilenciye de çarptı” (Gürpınar, 1973, ss. 22-24).

Öte yandan ele alınması gereken önemli doğaüstü karakterlerinden biri ise romana da ismini veren şehit karakteridir. Türk toplumunda şehitlik mertebesi her zaman üstün bir mertebe olarak görülmüştür. Aslan ve Türksever'e göre İslamiyet öncesi Türk inançlarında ruh, kimi zaman uçma özelliğine sahip bir varlık gibi tasavvur edilmiş ve ruhun bir kuş gibi uçarak gökyüzünde yaşamaya devam ettiğine inanılmıştır (2014, s. 32). Anlatılmak istenilenin ölümsüzlük olmadığını fakat toplumun batıl inançlara ve hurafelere olan tutumundan dolayı bu karakteri romanda kullanan Gürpınar, kullandığı mekan unsuruyla da korku ve gerilim duygularını ön planda tutmuştur. Savaşta şehit düşen torunu Şevket beyi çağırıyor. Çağırarak hiç ölü gelir mi? Gelir. (...) bu dünyada kalan akrabaları içinde cennetlik varsa gelip onlarla görüşürler (Gürpınar, 1973, s. 36). Ölen kişinin şehit sayılması durumunda dünya ile ahiret arasında bir kapının bulunduğu inanlar şehidin sevdiği insanlarla görüştüğünü ifade ederek romana gizemli bir atmosfer katmıştır. Ezan veya selalar ile çağırılan şehidin köy halkı tarafından görülmesiyle okuyucuda gerçeklik ve Kuranda geçen bu olgunun soyut veya somut bir şekilde aktarılma fikri sorgulanır.

3.3. Her İki Eserde Yer Değişme ve Din Olgusu

Gotik romanlarda mekândaki ürkütücülüğün devam ettirilebilmesi ve romandaki korkutucu atmosferin okuyucuyu merak ile çıkılmaz bir gizeme sürüklemesi için Urgan'a göre sıklıkla anlam verilmeyen, sıra dışı gibi görünen veya gerçekten sıra dışı olan olaylara yer verilmiştir (2016, s. 857). Abrams & Harpham'a göre , gotik eserlerde hayaletlerden, gizemli kaybolmalardan ve diğer sansasyonel ve doğaüstü olaylardan bolca yararlanır (2013, s. 152). Dahası bu durumların aslında doğal açıklamalarının olduğu ileri sürülmektedir. Radcliffe eserinde Emily ve ailesinin gittiği piknikten bahsedilirken buldukları nehrin yakınında köşke benzer bir yapıdan söz etmiştir. Toplumdan izole edilmiş olan bu köşkün etrafından duyulan sesler, kapı girişine bırakılan notlar, kim tarafından yazıldığı bilinmeyen şiirler ve kahramanın çocukluğuna ait olan melodilerin çalınması açıklanamayan olaylardandır. “O balıkçı evine (köşke) gittiğinde, ağlamaklı bir şekilde telaffuz edilen bir çalgı aleti zarif melodisinin seslerini duymak Emily’i şaşırtır. Kız iki üç adım atar atmaz ses kesilir garip olan şu ki her şeyi köşke önceden bıraktığı gibi bulur yalnızca müzik aleti yeri değişmiştir ve kimse ortada yoktur” (Radcliffe, 2015, s. 31). Hiç kimsenin olmadığı bir yerde eşyanın yer değişmesi doğaüstü olan bir olay olarak görülmektedir. Ev ile ilgili bu korkuları Freud'un tekinsizlik kavramıyla açıklamak daha doğru olacaktır. Tekinsizlik mekana ait bur unsurdur. Kuşkusuz, korku ve korku uyandıran her şeye bir terim; fakat her zaman açıkça tanımlanabilir bir anlamda kullanılmayan, korkuyu heyecandıran her şeyle örtüşme eğiliminde olan bir kavramdır. Bilimselliğe güvenen Emily için bilinmezlik serüveni artık başlamıştır. Tıpkı Radcliffe'in kullandığı yer değiştirme olgusu Gürpınar'ın da kullandığı bir olgudur. Perili olduğuna inanılan köşkte kaybolan eşyaların doğaüstü karakterlere bağlanması ise bu durumu destekler niteliktedir. Safinur ve Fettah arasında geçen konuşmada “Panter kunduraları satmadı. Cinlere, perilere götürdü. O çoktan beridir onların hizmetçisidir. Ben biliyorum” (Gürpınar, 1973, s. 55) ifadeleri ile kunduraların yer değişme sebebinin cinler olduğu ve yardımcısının ise Panter adındaki köpek olduğu düşünülmektedir. Fakat romanın gidişatıyla bu olayların doğaüstü olmadığı fikri Emily'nin korktuğu tüm olayların bir başka karakter tarafından yapıldığının anlatılması ve Gürpınar'ın eserinde kaybolan eşyaların da Panter tarafından götürülmesinin anlaşılması ile sağlanmıştır. Tıpkı cinlerin eşyaları sakladığına inanıldığı gibi birçok batıl inanca da inanılmıştır. Batıl inançlar bir bilinmezlikten meydana gelirler. Bilinmezlik içinde çarpınan insan için en etkili yol bu bilinmezliği anlamaya çalışmaktır bu çabada dini kuruluşlar her ne kadar önemli rol oynasa da insanlar için tanrının tapınağı adını verdikleri bu kurumlar bu anlamlandırmayı yapıp içsel huzur sağlamlarının yanında Tanrının yüceliğini de vurgulayarak insanların korkmasını sağlamışlardır. Dönemin kurumsallığına olan inancın zayıflamasıyla bu durum yazarları da etkilemiş sık sık Orta Çağ'da kilise, manastır gibi mekânların

kullanılmasıyla bu kurumların kapalı bir şekilde eleştirilmesi sağlanmıştır. Tanrı ile bir bağı simgeleyen bu kurumlarda duyulan inilti, ağlama sesleri gotik romanlarda korku faktörünü arttırmıştır: “Özellikle garp tarafındaki eski ibadethanede gece yarısı bazı iniltieler işitiliyordu (Radcliffe, 2015, s. 195).” Dini olan ile roman arasında ki bağlantıyı kuran yalnızca Radcliffe değildir, Gürpınar da dini inanç konusunu romanında kullanmıştır. İslam inancına göre bir kişinin ölüm haberini vermeden önce veya Cuma namazını hatırlatmak amacıyla perşembe geceleri okunan selalar ve güneşin doğumundan yaklaşık bir saat önce okunan sabah ezanları Müslümanların alışık olduğu olgulardır. Fakat bu bilindik olguların romanda değişmesiyle anormal bir süreç başlamış olur. Böylece hem karakterler hem de okuyucular gizemli bir durumla karşı karşıya kalırlar. Şevki'nin köye gitmesiyle başlayan serüven yakınlarda tuhaf bir konut bulmasıyla devam eder, bu konutta değişik birtakım olaylar sezen Şevki, konutun genel yapısını anlamaya çalışırken gecenin bir vakti sabah ezanının okunmasıyla irkilir: “Birdenbire titredim Tüylerim diken diken oldu. Tekbirsiz bir ezan sesi gecenin sırları içinde çalkalanmaya başladı (...) Ben kendimi gecenin başlangıcında sanırken sabah mı oldu” (Gürpınar, 1973, s. 19). Gecenin henüz başladığını fakat sabah ezanının okunduğunu duyan karakter için bu durum sıra dışıdır. Dini açıdan doğru olmayan bu durum karşısında okuyucu tıpkı romanın ana kahramanı gibi zamansız okunan ezan sesini ve kimsenin ölmediği halde okunan selaları anlamlandırmaya, gizem perdesini aralamaya çalışmaktadır: “Ya bu ırlayan ağız yanılıyordu ya da ben kendimi, vaktimi büsbütün şaşırılmışım. Henüz geceye girmişti. (...) uzun bir süre bekledim. Artık her şey sustu. Rüzgâr hışıltısı bile kesildi. Sanki gecenin korkunç hayali hayatın bütün nefeslerini yutmuştu (Gürpınar, 1973, s. 20).” Vakit kavramı bir anda anlaşılabilir bir hal almıştır. Dini açıdan doğru bulunmayan olaylar ile hem okuyucunun hem de karakterin tekinsiz, ürperti duygularına kapılmaları amaçlanmıştır. Her iki romanda da bahsedilen esrarengiz olaylar aslında açıklanabilir niteliktedir. Yazarlar toplumu bilinçlendirmek amacıyla bu tür olayları önce gizemli daha sonrada açıklanabilir olgularla sonlandırmışlardır.

4. SONUÇ

İngiliz yazar Horace Walpole'un *The Castle of Otranto* (*Otranto Şatosu*) eseriyle ilk kez ortaya çıkan Gotik, zamanla başka yazarlar tarafından da kullanılan popüler bir tür olmuştur. Bu yeni türde başarılı olan, altın çağın en önemli ve ilk gotik yazarlarından biri olarak kabul edilen Ann Radcliffe'in, *The Mysteries of Udolpho* eseri gotik türe katkı sağlamıştır. Korku, merak ve heyecan duygularını harmanlayan yazar mekan olarak Orta Çağ'ın mimari yapısını kullanmıştır. Hem Orta Çağ'ın mimarisinden etkilendiği için hem de Fransız devrimi ile Orta Çağ'dan kalma kurumsal merkezlere olan güvenlerin azalmasıyla ortaya çıkan Katolik- Protestan çatışmalarını ortaya koyabilmek için Orta Çağ'ın kemerli, sivri yapılarını eserinde mekân unsuru olarak kullanmıştır. Ayrıca Radcliffe, Katolikliğin en çok kabul edildiği yerlerden biri olan İtalya ve Fransa'yı romanın geçtiği ülkeler olarak tanımlayarak bu ülkeler üzerinden Katolikliğin korkutucu taraflarını vermeye ve okuru bilinmez bir yere sürüklemeye çalışmıştır. Orta Çağ binalarını Avrupa ülkeleri üzerinde kullanarak romanına aktaran Radcliffe, doğanın korkutucu yönlerini de eserine yansıtarak gotik mekânları desteklemiştir. Bu mekânlar hem dış görünüşleriyle hem de içinde bulundurduğu gizli merdivenler, bilinmeyen geçitlerle de okuyucuya merak, gerilim ve korku duygularını aşılamıştır. Radcliffe, romanlarında mekândaki ürkütücülüğü devam ettirilebilmek ve romandaki korkutucu atmosferin okuyucuyu merak ile çıkılmaz bir gizeme sürükleyebilmek için anlam verilmeyen, sıra dışı gibi görünen olaylara yer vermiştir. Yazar, Emily için anlaşılabilir ve ürkütücü olayları birbiri ardına kurarak gizemli bir atmosfer yaratmıştır. Bu gizemi nerden geldiği bilinmeyen sesler, kilitli kapılar ardındaki bilinmeyen kişiler ile sağlayan yazar, gizemli atmosferin korkutucu olabilmesini ise doğaüstü karakterlerle sağlamıştır. Şeytan, hayalet gibi doğaüstü karakterlere yer veren Radcliffe, bu karakterleri yalnızca karakter kadrosuna katmamış aynı zaman da mekânların lanetlenmesine sebep olan varlıklar olarak da atfetmiştir. Fakat nihayetinde Radcliffe, tüm bu doğaüstü olan olayların ve karakterlerin yansıtıldığı gibi olmadığına, hepsinin mantıklı açıklamalarının bulunduğunu okuyucuya göstererek eserin karanlık kısımlarını aydınlatmıştır.

Öte yandan gotik tür, Türk Edebiyatı'nda İslami inanç, yenileşme ya da batılılaşma çabaları gibi durumlardan dolayı geç gelmiştir. Geldiğinde ise asıl amacı merak ve gizem ile korku uyandırmak değil merak ve korku ile halka ders vermektir. Gotik tür Hüseyin Rahmi Gürpınar ile Türk Edebiyatı'na giriş yapmıştır. Yazarın önemli eserlerinden sayılan *Mezarından Kalkan Şehit* romanı ise bu türe katkı sağlamıştır. Romanın belirgin gotik unsurlarından biri mekân unsurudur. Romandaki mekânlar yalıtılmışlık duygusu vermesi açısından Anadolu'nun köylerinde geçmektedir ve bu köylerin merkezlerinde bulunan mezarlıklar ise mekâna korku unsuru katmak için oldukça elverişli yerlerdir. Sonsuzluk ve yüceliğin göstergesi olan orman ise bilinmezlikler barındıran bir mekân olarak kullanılmaktadır. Romanın gotik tür olmasının sebebi sadece kullanılan ürkütücü mekânlar değildir,

aynı zamanda roman boyunca yaşanan garip, anlamlandırılmayan olaylar da gotik tür olabilmesine katkı sağlamışlardır. Bu olaylar anlamlandırılmadığı için karakterlere doğüstü olarak yansımaktadır. Yazar, Kimse ölmediği halde okunan selalar, sabah olmadığı halde okunan sabah ezanları, her cuma günü evini ziyaret eden şehit gibi olaylarla okuyucuyu merak içinde bırakmıştır. Bu garip olayların daha anlaşılabilir olması ise doğüstü karakterlerle sağlanmıştır. Bu karakterler romanda cinler, periler ve ölen kişinin dirilmesi (hayalet) gibi doğüstü olarak kabul edilen varlıklardır. Romandaki korkutucu atmosferin okuyucuyu merak ile çıkılmaz bir gizeme sürüklemesi için sıklıkla anlam verilemeyen, sıra dışı gibi görünen olaylara yer vermiştir. Radcliffe bu sıra dışı olayları daha çok hiç kimsenin bulunmadığı yerlerdeki çılgınlıklar ve konuşmalarla sağlamıştır. Ayrıca nereden geldiği belli olmayan müzik sesleri, kim tarafından çalındığı bilinmeyen enstrümanlar da sıra dışılığı destelemiştir. Tekinsiz olarak nitelendirilen köşkün üzerinde yazılı olan şiire ana kahramanın isminin de eklenmesiyle garip olaylar devam ettirilmiştir. Udolf Şatosu'nun duvarlarında bulunan kan lekeleri ile okuyucuya korku unsuru sağlayan yazar, kilit altında tutulan ve mazgal pencereyi bir odadan kaybolan hizmetkârın rasyonalist karakterlere doğüstücülüğü sorgulamasıyla gizemli bir atmosfer yaratmıştır.

Gürpınar da tıpkı Radcliffe gibi sıra dışı, gizemli olayları kullanarak romanına korku ve gizem unsurlarını kazandırmıştır. İslam inancına göre bir kişinin ölüm haberini vermeden önce veya Cuma namazını hatırlatmak amacıyla perşembe geceleri okunan selalar ve güneşin doğumundan yaklaşık bir saat önce okunan sabah ezanları Müslümanların alışıktığı olgulardır. Fakat bu bilindik olguların romanda değişmesiyle anormal bir süreç başlamış olur böylece hem karakterler hem de okuyucular gizemli bir durumla karşı karşıya kalmış olurlar. Bu durumun perili, cinli bir köşkten geldiğini söyleyen romanın yan karakterleri bu köşkten bahsedildiğinde ismi zikredilen cinlerin o ortama geldiğinden bahsedip gaz lambası fenerinin sönmesi, bir anda alevlerin ortaya çıkmasını doğüstü karakterlere bağlarlar. Ayrıca Sarıkamış'ta şehit olan bir askerin cuma günleri evini ziyarete gelmesinden bahseden köy halkı için Şevki tüm bu olağanüstülüğü rasyonalist bulmaz. Tıpkı Radcliffe gibi tüm bu sıra dışı olayları mantıklı sebeplere dayandırır. Köşkün perili olmadığını, anıldığında cinlerin gelmediğini, fenerin rüzgârdan dolayı söndüğünü ve ateşin izmaritten dolayı çıktığını açıklar. Ayrıca eve gelen kişinin şehit değil şehide çok benzeyen askerlik arkadaşının olduğu ortaya çıkararak bilinmeyen, anlamlandırılmayan tüm soru işaretleri giderilmiş olur.

Mekân ve sıra dışı olaylarla ek olarak, bu olayların içinde bulunan doğüstü varlıklar da gotik türe katkı sağlamıştır. Mekân yönünden zengin bir gotik tür yaratan Radcliffe, doğüstü karakter için aynı zenginliği yansıtamamıştır. Yazar, romanında hayalet, şeytan ve cin gibi doğüstü karakterlere yer vermiştir. Gürpınar, bu doğüstü olarak kabul edilen karakterlerin yanı sıra ölüp dirilme olgusunu da romanına katarak hayalet, hortlak sayılabilecek bir karakter kullanmıştır. Sonuç olarak her iki yazar da kendi kültürlerine, düşünce yapılarına ve sosyal şartlarına uygun olan gotik unsurları eserlerine yansıtmış, bu durumlardan dolayı bazen farklı unsurlara yönelseler de aynı unsur ve simgeleri de kullanarak okuyucularına korku, gizem, gerilim unsurlarını sağlamışlardır. İki yazarın gotik türdeki bu iki eseri doğu batı sentezi açısından örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Abrams, M., & Harpham, G. G. (2013). *A Glossary of Literary Terms*. Stamford: Cengage Learning.
- Akmaz, G. (2019). İngiliz Ve Hint Edebiyatlarında Gotik: Otranto Şatosu Ve Vetâlapaňçavimşati. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 448-463.
- Aslan, F. & Türksever, Z. (2014). İstanbul Folklorunda Şehitlik Etrafında Oluşan Halk İnançları, Uygulamalar ve Memoratlar: Edirnekapı Şehitliği Örneği. *Türk Dili ve Edebiyatı*, 51(51), 27-62.
- Botting, F. (1996). *Gothic*. London: Routledge Print.
- Brakovska, J. (2013). Joseph Sheridan Le Fanu: Metamorphoses And Innovations in Gothic Fiction. *Cbu International Conference on Integration And Innovation in Science and Education*, 1(1) 182-187.
- Burke, E. (2005). *The Works of the Right Honourable Edmund Burke, Vol. I*. Gutenberg e-book.
- Craig, S. F. (2012), *Ghosts of the Mind: The Supernatural and Madness in Victorian Gothic Literature*. Honors Theses. Erişim Adresi: https://aquila.usm.edu/honors_theses/99
- Duvarcı, A. (2005). Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar. *Bilig*, (32), 125-144.

- Fairchild, H. N. (2021). *The Romantic Movement in England*. Modern Language Association. Erişim adresi: https://www.jstor.org/stable/pdf/458422.pdf?ab_segments=0%252Fbasic_search_gsv%252Fcontrol&refreqid=excelsior%3Ae3c75abd8db18106396a786a35d89236
- Göktepe, M. (2020). Romantizm Sanat Akımı ve Sanatçıları Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Arts*, 3(1), 45-66.
- Gürpınar, H. R. (1973). *Mezarından Kalkan Şehit*. İstanbul: Atlas.
- Hogle, J. (2002). *The Cambridge Companion to Gothic Fiction*. Cambridge: Cambridge University.
- Hughes, W. (2013). *Historical Dictionary of Gothic Literature*. Plymouth: The Scarecrow.
- İsmayılov, E., & Sunal, G. (2013). Frankenstein ya da "Modern Prometheus" Romanının Sinemaya uyarlanması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 199-222.
- Karataş, H. (2018). Taşımadaki Mendil Başımındaki Yemeni. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1), 94-111.
- Kınay, C. (1993). *Sanat Tarihi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Koçsoy, G. (2010). Shirley Jackson'ın Hill House'un büyüü adlı romanında gotik mekan ve anne-kız ilişkileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 91-104.
- Kümbet, P. (2018). Psyche Unveiled: a palpable example of female gothic genre, Ann Radcliffe's The Mysteries of Udolpho. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (36), 77-94.
- Liktor, C. (2016). The Ghosts of female gothic. sinecine: *Sinema Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 149-169.
- Moran, B. (2018). *Türk romanına eleştirel bir bakış I*. İstanbul: İletişim.
- Ousby, I. (1996). *Literature in English*. Cambridge: Cambridge University.
- Ozores, O. F. (2016). The Gothic Tradition in H.P. Lovecraft: An Analysis of "The Call of Cthulhu". Spain: *Universidad de Valladolid*.
- Özkaracalar, K. (2005). *Gotik*. İstanbul: L&M.
- Radcliffe, A. (2015). *Udolf Hisarı*. (A. Mithat, Çevir.) İstanbul: Dergah.
- Radcliffe, A. (2019). *The Mysteries of Udolpho*. Free editorial. Erişim Adresi: <https://freeditorial.com/en/books/the-mysteries-of-udolpho--2/readonline>
- Spooner, C. (2006). *Contemporary Gothic*. London: Reaktion Books.
- Tokiz, O. (2018). Gotik Romanın Arka Merdiveni: Kara Romantizm. *Doğüstü Varlıklar ve Anlatılar Üzerine İncelemeler*. İstanbul : Kesit.
- Tuğcu, E. (2008). Türk Romanında Korkunun Ayak İzlerini Sürerken. *Varlık Dergisi*, 3-7. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/8502423/T%C3%BCrk_Roman%C4%B1nda_Korkunun_%C4%B0zlerini_S%C3%BCrerken
- Tully, C. (2006). The Romantic Era. *Brill*, 67, 729-744.
- Türkeş, Ö. (2005, 11 18). *Korkuyu Çok Sevdik Ama Az Ürettik*. Radikal: Erişim Adresi : <http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=haberyazdir&articleid=857624>.
- Uğur, V. (2019). Anadolu Gotiği: Korku Romanındaki Evrimin Son Durağı. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (13), 335-356.
- Urgan, M. (2016). *İngiliz Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Yapıkredi.
- Weight, A. (2017). *God and Revolution: Religion and Power from Pre-Revolutionary France to the Napoleonic Empire*.Yayınlanmış Tez, 64. Oregon, Western Oregon Üniversitesi Erişim Adresi: <https://digitalcommons.wou.edu/his/64>
- Yazıcı, S. (2019). Iain Banks'in Eşekarısı Fabrikası Romanında Gotik Uzam. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (63), 183-200.
- Yumuşak, F. C. (2013). Kenan Hulusi Koray'ın Korkutan Öyküleri. *Millî Folklor*, 12(97), 135-144.
- Yücesoy, V. Ö. (2007). *Korku Edebiyatı (Gotik Edebiyat) ve Türk Romanındaki Örnekleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.